

Veřejné rozhlasové vysílání na Moravě v letech 1923-1948

Jiří Mastík

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav marketingových komunikací
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří MASTÍK**
Studijní program: **B 7202 Mediální a komunikační studia**
Studijní obor: **Marketingové komunikace**

Téma práce: **Veřejné rozhlasové vysílání na Moravě v letech
1923–1948**

Zásady pro vypracování:

1. Provedte rešerši odborné literatury a dalších zdrojů, zabývajících se problémem vzniku a vývoje rozhlasového vysílání v České republice.
2. Rešerši odborné literatury doplňte samostatným studiem vybraných archivních materiálů.
3. Stanovte hlavní cíle bakalářské práce a metody, jimiž budou cíle naplňovány.
4. Shrňte výsledky přehledové studie a nastiňte možnosti dalšího zkoumání tohoto tématu.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Ješutová, E. a kolektiv. **Od mikrofonu k posluchačům z osmi desetiletí Českého rozhlasu**, první vydání, Praha 2003, Vydává Český rozhlas, počet stran 667, ISBN 80-86762-00-9

Köpplová, B. **Dějiny českých medií v datech**. Karolinum, Praha 2003, ISBN 80-246-0632-1

Patzaková, A.J. **Prvních deset let Československého rozhlasu, ČSL. Zpravodajství radiotelefonického**, Praha 1935

Čábelová, L. **Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923-1939**. Karolinum, Praha 2003. ISBN 80-246-0624-0

Hanusová, V. **Vývoj a výzkum rozhlasových posluchačů v Československu a v České republice**. Karolinum, Praha 2006, ISBN 80-246-1092-2

Letáková knižnice Cíl, **O regionální rozhlas Olomouc**, Vydává svaz národního osvobození, jednota v Olomouci v roce 1935

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Svatava Navrátilová, Ph.D.**
Ústav marketingových komunikací

Datum zadání bakalářské práce: **12. ledna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **11. května 2009**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2009

doc. Mgr. A. Jana Janíková, ArtD.
pověřená děkanka

Mgr. Ing. Olga Jurášková
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Práce shrnuje zjištěné údaje o začátcích rozhlasového vysílání na Moravě od 20. letech 20. století až do doby znárodnění v roce 1948.

Věnuje se počáteční zákonné legislativě a další zákonům, které ovlivňovaly rozhlasové vysílání na začátku minulého století.

Největší část práce je věnována jednotlivým regionálním studiím, která v době od roku 1923 do roku 1948 na Moravě vysílala nebo se chystala vysílat. Jedná se zejména o studia v Brně a Moravské Ostravě a částečně také o studio v Olomouci. Jako zvláštní kapitola je rozhlas firmy Baťa ve Zlíně.

Klíčová slova: rozhlas, rádio

ABSTRAKT

This essay summarizes available data about the beginning of sound broadcasting service in Moravia from the twenties of the 20. century until nationalization in 1948.

It follows initiatory / lawful/ legislature and other law, which affected sound broadcasting at the beginning of the last century.

The greatest part of this essay is addressed to particular regional broadcasting studios in Moravia, which already broadcasted or were preparing for broadcasting from 1923 to 1948, for example broadcasting stations in Brno and Moravská Opava and partially station in Olomouc. Special chapter is addressed to the radio of company Baťa in Zlín.

Keywords: radio, broadcasting,

OBSAH

ÚVOD	6
1 LEGISLATIVA UMOŽŇUJÍCÍ ROZHLASOVÉ VYSÍLÁNÍ V JEHO ZAČÁTKÁCH	9
1.1 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY REGIONÁLNÍHO VYSÍLÁNÍ OD ZAČÁTKU DVACÁTÝCH LET DO ROKU 1948	9
1.2 VZNIK A VÝVOJ ROZHLASOVÉHO VYSÍLÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU.....	12
2 STUDIO RADIOJOURNALU V BRNĚ	18
2.1 PROGRAM	20
2.2 TECHNIKA.....	31
3 ROZHLAS V MORAVSKÉ OSTRAVĚ	35
3.1 PROGRAM	37
3.2 TECHNIKA.....	40
4 OLOMOUCKÉ STUDIO ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU	41
4.1 Z HISTORIE OLOMOUCKÉHO ROZHLASOVÉHO STUDIA.....	41
4.2 ZALOŽENÍ STUDIA V OLOMOUCI.....	42
5 BAŤŮV ROZHLAS	45
ZÁVĚR	48

ÚVOD

Obsahové vymezení této práce je zdánlivě jednoduché. Zpracovat dějiny Českého rozhlasu v jeho regionálních studiích na Moravě od jejich vzniku v 20. letech 20. století až - do doby zestátnění v roce 1948. I přes jasnou jednoznačnost tématu je však jakékoliv zpracování rozhlasových dějin, zvláště v případě regionálního vysílání, poměrně nesnadné.

Je to dáno především již značným časovým odstupem od doby opravdového vzniku veřejného rozhlasového vysílání na Moravě a tím pádem i nemožností konzultovat mnou získané informace s pamětníky. Další komplikací je značná šíře mnou zvoleného tématu a nutnost celou práci ukotvit v dějinných, historických a technických souvislostech. Malá zpracovanost tématu (nenašel jsem podobně zaměřenou práci, zabývající se dějinami rozhlasového vysílání na Moravě) a na druhé straně velké množství materiálu, který však nejde použít. Přitom velmi málo opravdu historických dokumentů, které se zachovaly a vydávaly konkrétní a použitelné svědectví, mě vedly k tomu, že se snažím vykreslit alespoň částečně ucelený obraz 20. let minulého století v rozhlasových dějinách na Moravě.

Celá práce je pojata jako přehledová studie, kdy se v první části věnuji legislativě, vysvětluji zákonné a politické podmínky pro vznik regionálních studií. Rozhlasové vysílání na Moravě představovalo nedílnou součást Československého rozhlasu, proto ve druhé kapitole stručně představíme okolnosti a aspekty vzniku rozhlasového vysílání v Československu. V dalších částech potom mapuji již konkrétní regionální stanice, které začaly vysílat na začátku dvacátých let na Moravě a to konkrétně tzv. pražského Radiojournalu, který na Moravě zastupovalo Brno a Moravská Ostrava. Okrajově se dotýkám i pokusu o zřízení veřejného rozhlasového vysílání z Olomouce před 2. světovou válkou. K samotnému vysílání nakonec došlo až v roce 1949, tedy po datumu, ke kterému se moje práce vztahuje a jako zajímavost uvádím firemní rozhlas firmy Baťa ve Zlíně.

Rozhlas je jedním z masových médií, které působí jako komunikační prostředek v podmínkách moderní společnosti. Tehdejší Československo patřilo vůbec k prvním státům v Evropě, v nichž bylo zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání. Osudy českého respektive československého rozhlasu ve 20. století, byly úzce spjaty s politickými osudy našeho národa. Významnou a z hlediska obrany demokratického zřízení pozitivní úlohu

náš rozhlas sehrál hned několikrát, stejně jako se několikrát stal objektem propagandistického zneužití totalitní mocí.

Předloženou práci je snad možné považovat za východisko pro další práci mapující dějiny moravských rozhlasových studií. Jejím cílem je shrnout existující znalosti, které jsem doplnil o vlastní bádání jak v pražském archivu Českého rozhlasu, tak i v archivech Českého rozhlasu Brno a Ostrava a samozřejmě v literatuře uvedené v závěru práce. Snažil jsem se předložit celkový obraz začátku rozhlasového vysílání moravských studií a jeho odlišnosti v různých krajích a najít dějinné politické „tlaky“ a třeba i zajímavé ukázky z programu nově vznikajícího fenoménu – rozhlasového vysílání.

.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LEGISLATIVA UMOŽŇUJÍCÍ ROZHLASOVÉ VYSÍLÁNÍ V JEHO ZAČÁTCÍCH

1.1 Vývoj právní úpravy regionálního vysílání od začátku dvacátých let do roku 1948

Vznik Radiojournalu v roce 1922 byl podmíněn prvními zákony a vyhláškami upravujícími rozhlasové vysílání. Nejednalo se však o mediální legislativu, jak ji známe ze současného zákonodárství. Vždyť samotné rozhlasové vysílání byla zcela neznámá novinka a proto nemohly existovat ani žádné zákony. Technickou stránku fungování rozhlasového vysílání upravoval zákon číslo 33/1922 Sb. O užití dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy. Podle zákona o telegrafech měl na zřizování a provozování telegrafů na území Československé republiky výhradní právo stát. Pro vysvětlení, za telegrafy tehdejší legislativa považovala také radiotelegrafy a radiotelefony. První rozhlasové přístroje tzv. krystalky, které vznikaly ve dvacátých letech minulého století mohly přenášet morseovku, ale také mohly přijímat mluvené slovo nebo hudbu. Podmínky pro provozování radiotelegrafie, tedy rozhlasového vysílání pak dále upravovalo nařízení č. 78/1924 Sb., kterým se určují podmínky pro zřizování, udržování a provoz telegrafů. Zákon také upřesňoval, kdo může rozhlas poslouchat a za jakých podmínek, podmínky pro udílení koncesí potřebných pro příjem a vysílání rádia.¹

Právní normy, které by upravovaly programovou náplň vysílání rozhlasu na začátku rozhlasového vysílání, pochopitelně neexistovaly. Zákon o telegrafech byl vydán v době před samotným začátkem rozhlasového vysílání, tedy v době, kdy jen několik zapálených fandů věřilo v budoucnost této novinky.

Speciální rozhlasový zákon nebyl vydán ani dalších letech, kdy se již rozhlas jasně profiloval jako masové médium a ovlivňoval životy tisíců lidí. Během třicátých let se objevovaly zprávy o nutnosti zákona, který bude upravovat rozhlasové vysílání.

¹ Dějiny českých médií v datech, 2003, str. 353

Rozhlasový zákon byl ale nakonec připraven a schválen až o téměř třicet let později 31. ledna 1964, jako zákon č.17/1964 Sb. O Československém rozhlasu.²

Pražský Radiojournal začal pravidelně vysílat 18. května 1923 jako rozhlasový průkopník. Provozovatelem vysílání byla společnost s ručením omezeným. Teprve v červenci získala od ministerstva vnitra licenci na provozování rozhlasového vysílání. V červenci roku 1925 došlo k podstatné majetkové změně, majoritním vlastníkem společnosti Radiojournal se stal stát, který získal prostřednictvím státního podniku Československá pošta 51% z celkového kapitálu.³

Rok po zahájení pravidelného vysílání vznikla a začala vysílat regionální rozhlasová stanice v Brně, jako tzv. odbočka pražského Radiojournalu a v roce 1929 pak dále moravská regionální stanice v Moravské Ostravě.

Předválečné pobočky pražského Radiojournalu nebyly samostatnými subjekty. Radiojournal byl organizován centralisticky a činnost jednotlivých studií byla řízena z Prahy. Vedení Radiojournalu nerozhodovalo jen o finanční politice studií, ale i o personální politice a dokonce i o programu, jaký budou studia vysílat. Prvorepublikové rozhlasové vysílání negativně ovlivnila na začátku třicátých let politická situace a následně začínající druhá světová válka.

Po okupaci naší země v březnu 1939 přešla dočasně do německých rukou také studia v Brně a Ostravě. 1. května 1939 byla brněnská stanice vrácena pod vedení Radiojournalu za podmínky, že 30% vysílání bude v němčině.⁴ Dne 11. října 1939 vydal říšský protektor nařízení o vysílacích stanicích na území Protektorátu Čechy a Morava, ve kterém se stanoví, že: „...výkon oprávnění ku zřizování, provozování a držení vysílacích stanic dle zákona ze dne 23. března 1923 je vázán na souhlas říšského protektora.“⁵

² ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str.51

³ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str.51

⁴ Dějiny českých médií v datech, 2003, str.44

⁵ Dějiny českých médií v datech, 2003, str.372

Současně bylo vydáno nařízení o vysílacích stanicích na území Protektorátu Čechy a Morava, ve kterém se stanoví, že „...výkon oprávnění ku zřizování, provozování a držení vysílacích stanic dle zákona ze dne 23. března 1923 Sb. je vázán na souhlas říšského protektora.“⁶ Současně s ním bylo vydáno i nařízení č. RP 30/39 proti tajným vysílačům v území Protektorátu Čech a Morava a nařízení č. RP 04/40 říšského protektora o rozpuštění svazu „Českých amatérských vysílačů“. Někteří z nich přesto i během války v primitivních rozhlasových podmínkách pokračovali ve vysílání a snažili se o poskytování pravdivých informací obyvatelům protektorátu. Některé tyto vysílače po skončení války vytvořily nové rozhlasové stanice, které působily samostatně. Mnohé však hned začaly spolupracovat s Československým rozhlasem. Tímto způsobem vznikly rozhlasové stanice a pozdější studia Československého rozhlasu v Plzni, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem a Hradci Králové.

Pro regionální studia i pro rozhlas samotný se stal klíčový rok 1948, kdy Národní shromáždění přijalo zákon č. 137/1948 Sb. o postátnění Československého rozhlasu. Podle něj se z Českého rozhlasu a Slovenského rozhlasu, společnosti s ručením omezeným, stal státní podnik. Vedením podniku byl od srpna 1948, kdy zákon začal platit, pověřen ministr informací. Postátnění Československého rozhlasu posvětila také květnová Ústava Československé republiky č. 150/1948 Sb., která upřesňuje, že provozovat rozhlas a televizi je výhradně právem státu.

K roku 1948 se vztahuje i další významný zákon, který ovlivnil především nově vznikající regionální studia. Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení, který upravil územní rozdělení tehdejší Československé republiky do 13 krajů v Čechách a na Moravě (proti současnému územnímu členění chybí kraj Středočeský a Zlínský) a do 6 krajů na Slovensku.

⁶ Dějiny českých médií v datech, 2003, str.372

1.2 Vznik a vývoj rozhlasového vysílání v Československu

První pokusy o rozhlasové vysílání na území Československa začaly již po první světové válce. 28. října 1919 u příležitosti prvního výročí vzniku Československé republiky byl z vojenské vysílací stanice, umístěné na pražské Petřínské rozhledně, odvysílán první rozhlasový pořad, který byl složený ze slova a hudby.⁷

„Haló – haló – zde radiostanice O.K.P.Kbely u Prahy, prozatímní vysílací stanice Radiojournalu, která vysílá na vlně 1025 m. zprávy a program.“⁸ V Pražských Kbelích stál radiotelegrafní vysílač, který se večer měnil díky práci obětavých techniků ve vysílač radiotelefonní. Vysílací studio byl skautský stan, kde vznikala večerní program. Na trávě postavené židle, piáno a několik beden. Uprostřed byl mikrofon opatřený papírovým trychtýřem „usměrňovačem zvukových vln“. Když přišlo, bylo vevnitř bláto a když foukal vítr, všichni kdo zrovna neúčinkovali, museli stan držet.

Přesto bylo dne 18. května 1923 ve 20.15 zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání. Oficiálně bylo vysílání Radiojournalu představeno veřejnosti na pražském veletrhu na podzim roku 1923. Program byl přenášen do sálu Prvního pražského měšťanského pivovaru. Další amplián byl umístěn v okně a pro posluchače, kteří se nevešli do sálu, vysílal program venku. Takto byl s novinkou – rozhlasem seznámen velký počet návštěvníků výstavy.

„Československo patřilo v roce 1923 k prvním státům v Evropě, v nichž bylo zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání pro obyvatelstvo. Během prvních patnácti let jsme dosáhli miliónu přijímačů ...“⁹ Rozhlasové vysílání zahájila 18. května v uvedeném roce v Československu soukromá společnost Radiojournal. Jednalo se v podstatě o soukromou

⁷ KRUPÍČKA, Miroslav. *Český rozhlas v datech*. Dostupné online <http://www.radio.cz/cz/clanek/49647>, citováno dne 9. 4. 2009

⁸ Kolektiv autorů pod vedením Evy Ješutové, *Od mikrofonu k posluchačům*. Vydání 1. Praha 2003, str.: 22

⁹ RIŠKO, Ján a kol.: *Padesát let Československého rozhlasu. Dvacet pět let socialistického rozhlasu*, Československý rozhlas, Praha 1973, str. 7

iniciativu několika osob, mezi nimiž můžeme jmenovat především redaktora Národní politiky Miloše Čtrnáctého a ing. Eduarda Svobodu, kteří vyjednávali s Ministerstvem pošt a telegrafů a také se společností Radioslavia, která měla na vysílání rovněž zájem.

Stát se na tomto podniku podílel pouze nepřímo prostřednictvím podílu v jedné ze společností, která byla podílníkem Radiojournalu. Jednalo se o již zmíněnou společnost Radioslavia a československý stát měl ve vrcholných orgánech této společnosti svého zástupce.¹⁰ Kromě toho stát samozřejmě ovlivňoval rozhlasové vysílání stanovením právního rámce, licenčními podmínkami, určením podmínek pro poslech atd.

Období bezprostředně po zahájení vysílání se vyznačovalo improvizací, jednoduchými technickými prostředky, finančními problémy, orientací na přenos hudby a burzovních zpráv. Vznik rozhlasu také zpočátku provázal nedostatek posluchačů, což bylo možná způsobeno vysokými náklady na pořízení radiopřístroje. Ze strany rozhlasových pracovníků však bylo patrné nadšení.

V roce 1925 československý stát přímo vstoupil do rozhlasového podnikání, což se podepsalo na organizaci vysílací společnosti. Vstup státu přímo ovlivnil politické a aktuální zpravodajství, vůbec se však nedotkl nepolitického vysílání. Během prvního desetiletí po vzniku rozhlasu došlo k velkému rozvoji rozhlasové činnosti. Tehdejší politická a ekonomická situace u nás byla ve srovnání se všemi sousedními státy poměrně stabilní a rozhlasové vysílání mohly bez výraznějších úředních obtíží zahájit i soukromé subjekty.

Pro rozvoj rozhlasového vysílání měla svůj význam i celková ekonomická vyspělost země. Ta spolu s úrovní vzdělání a kultury určovala, zda občané určitého státu mají o rozhlasové vysílání zájem a zda na něj mají čas a peníze na zakoupení rozhlasového přijímače. Pro rozvoj masové rozhlasové komunikace byla důležitá i ta skutečnost, zda ve státě existovala domácí výroba rozhlasových přijímačů a za jakou cenu byly tyto přijímače

¹⁰ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 35

distribuovány. V Československu došlo k nárůstu počtu posluchačů a ke zdokonalení rozhlasové techniky. „Rozhlas se stává uznávanou kulturní institucí.“¹¹

Je zapotřebí konstatovat, že situace v meziválečném Československu byla pro rozhlasové vysílání velmi příznivá. Značné rozdíly však existovaly v úrovni výše zmíněných předpokladů mezi vyspělými Českými zeměmi, které v tomto směru nijak nezaostávaly za západoevropskými státy, relativně zaostalejším Slovenskem a málo rozvinutou Podkarpatskou Rusí, kde bylo mezi lidmi mnohem méně rozhlasových přijímačů než v Českých zemích. Podobné rozdíly bylo možno zaznamenat i mezi městy a venkovem.

Politické krize obecně vyvolávají u občanské veřejnosti zvýšenou potřebu informací, což v podstatě v celé Evropě a také v Americe vedlo ve 30. a 40. letech 20. století ke zvýšení zájmu o rozhlas a k odpovídajícím změnám v programové nabídce, což se projevilo např. zvýšením podílu zpravodajství na celkovém rozsahu rozhlasového vysílání.

Národnostní struktura předválečného Československa představovala problém i z hlediska rozhlasového vysílání. Tento problém spočíval ve skutečnosti, že obecným médiem rozhlasu je řeč čili určitý národní jazyk. Meziválečný vysílací systém v Československu byl založen na existenci a fungování jedné silně centralizované rozhlasové instituce se silnou vazbou na stát. Z hlediska rozhlasového vysílání byl československý stát rozdělen na šest oblastí, přičemž na každou z nich připadala jedna vysílací stanice. Jednalo se o tyto oblasti: Čechy, Morava, Slezsko a západní, jižní a střední Slovensko.¹²

Pro jednotlivé národnostní menšiny pak bylo v podstatě nemožné zřídit si vlastní, byť soukromé vysílání ve vlastním jazyce. Bylo to obtížné už jen z technického hlediska, protože počet mezinárodně přidělených vln byl omezený, výkonnost vysílačů byla až do

¹¹ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 36

¹² ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 32

30. let 20. století slabá a regionální stanice se budovaly jen postupně. Hlavním cílem státu v oblasti rozhlasového vysílání bylo nejdříve pokrýt celé území státu signálem vůbec a nikoli řešit v některých regionech problém vysílání ve více jazycích a tedy i na více vlnách a tudíž i více stanicemi současně.

Teprve v polovině 30. let 20. století bylo signálem dostatečně pokryto celé území Slovenska a mohlo se začít uvažovat o případném posilování rozhlasového vysílání v určitých oblastech Československa. Národnostní menšiny však měly možnost poslouchat vysílání ve své mateřštině v určitém vymezeném čase v rámci převažujícího českého respektive slovenského vysílání.

Jisté problémy pozitivního šíření „rozhlasové gramotnosti“ nastaly až v souvislosti s hospodářskou krizí. V jejím důsledku došlo ke zvýšenému odhlašování koncesí na poslech rozhlasu, protože mnohé rodiny trpící nezaměstnaností na jejich placení prostě neměly finanční prostředky. Na druhou stranu však bylo možno zaznamenat i zvýšení zájmu o rozhlasové vysílání, protože mnozí nezaměstnaní nyní měli na poslech jednoduše více času a vysílání pro ně představovalo levný zdroj informací a také zábavy a rozptýlení.

Politická situace začala hrát významnější roli v rozhlasovém vysílání až ve druhé polovině 30. let 20. století. Tehdejší zostření mezinárodněpolitické situace a vyhrocení domácích národnostních problémů zejména v souvislosti s tlakem sudetoněmeckého hnutí vedlo až k postátnění rozhlasu v roce 1938.¹³

V roce 1938 došlo k reorganizaci Radiojournalu, která znamenala další zvýšení vlivu státu na rozhlas. V podstatě se jednalo o postátnění rozhlasu, byť z právního hlediska Radiojournal zůstal dál společností s ručením omezeným a soukromí podílníci ve společnosti zůstali. V této době si slovenský rozhlas začal nárokovat autonomii. Programové osamostatnění slovenského rozhlasu bylo na programu valné hromady

¹³ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 31

Radiojournalu v prosinci 1938, tedy až po osudových událostech září 1938. Plné samostatnosti se slovenskému rozhlasu dostalo až v březnu 1939.¹⁴

Na závěr této kapitoly ještě informace, že koncem roku 1927 bylo na světě podle sdělení ředitele Office International de Radiophonie celkem na 80 000 000 rozhlasových posluchačů a z toho 30 000 000 v Evropě. Německo mělo tehdy 24 rozhlasových stanic, Velká Británie 21, Francie 18, Švýcarsko 5, Československo 4 (to ještě neexistovala stanice v Ostravě a Banské Bystrici) a Rakousko a Polsko pouze po 3. Co se týče počtu posluchačů, bylo jich nejvíce ve Velké Británii (2 350 000), následované Německem (1 760 000) a Francií (900 000). V Československu bylo v uvedeném roce 215 000 posluchačů, tedy mnohem víc než v Polsku, Maďarsku nebo Švýcarsku.¹⁵

¹⁴ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 36

¹⁵ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonom*. Radioservis, Praha 2008. ISBN 978-80-86212-70-8, str. 215

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 STUDIO RADIOJOURNALU V BRNĚ

V Brně se začala psát historie československé radiofonie už 11. a 12. února 1922. Tedy více než rok před zahájením pravidelného vysílání v Praze, se brněnské poštovní radiotelegrafní a radiotelefonní stanici podařilo vysílat bezdrátově několik národních písní. Toto vysílání bylo zachyceno stanicemi až v Itálii a Dánsku. To byla ovšem jakási prehistorie rozhlasového vysílání na Moravě. Ta „skutečná“ historie se začala psát až o něco později.

Rozhlasové vysílání na Moravě v letech 1922 až 1938 bylo realizováno stanicemi v Brně a Moravské Ostravě. Brněnská stanice přitom byla mnohem významnější, a proto jí v následujícím textu budeme věnovat více pozornosti než stanici v Moravské Ostravě. Brněnské rozhlasové studio je druhým nejstarším vysílacím pracovištěm v naší republice, první vysílání se z vysílače v Komárově ozvalo 10. května 1924. Šlo o nepravidelné zkušební vysílání, které bylo odbavováno přímo z budovy vysílače na vlně 1600m a telegrafním vysílačem firmy Huth o výkonu 1kW.¹⁶

Pravidelně se brněnská stanice začala hlásit až o dva měsíce později, 12. července 1924 začala denně vysílat čtvrt hodinu burzovních zpráv v čase od 14.00 do 14.15.¹⁷ Rozhlas tehdy sloužil převážně bohatým koncesionářům, kterých bylo málo. Brzy však mezi posluchači převládli vášniví amatéři, kteří si sami sestrojovali jednoduché „krystalky“. Počátky vysílání brněnského rozhlasu procházely stejným experimentálním obdobím jako pražský vysílač a studio ve Kbelích. Na počátku roku 1925 však již „prehistorie“¹⁸ brněnského rozhlasu skončila, když zde existovala řádně zorganizovaná pobočka Radiojournalu. Jejím technickým vedoucím byl jmenován ing. Antonín František Slavík, kapitán vojenské telegrafní služby a pozdější ředitel brněnské pobočky Radiojournalu. Literární oddělení brněnského Radiojournalu zase vedl Vladimír Šimáček,

¹⁶ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 487

¹⁷ Pokorný, M., Brněnské rozhlasové jubileum. *Rozhlas* 37/1994

¹⁸ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 52

režisér Národního divadla v Brně a syn spisovatele M. A. Šimáčka. Vedením hudebního oddělení pak byl pověřen Jan Janota, kapelník Národního divadla v Brně.

V září 1924 získal začínající brněnský rozhlas své první studio na střeše Zemského domu ve věžovitém pavilonu. Jedna místnost 6,5 x 6,5 metru rozdělená na dvě části závěsem sloužila zároveň jako vysílací pracoviště, kancelář, technické pracoviště a čekárna pro účinkující. To se již z brněnského studia vysílalo každý čtvrtek odpoledne od 16.00 do 17.00 hodin a v neděli od 10.00 -11.00 hodin. Vysílala se především hudba. 1. března 1925 prodloužil brněnský Radiojournal vysílací čas na dvě hodiny a zpravodajství doplnil hudbou, odbornými přednáškami a pohádkami pro děti. Ve vysílání se tehdy objevil i přímý přenos z brněnského Národního divadla.

Provizorní studio na střeše Zemského domu již nevyhovovalo, proto se hledaly nové prostory. 14.11.1925 se už vysílá z nového moderního studia na Nové ulici č.18 (dnešní Lidická). Rozměry akusticky vybaveného studia (8 x 4,5 m) už dovozovaly umístit i větší orchestr. Z nového studia se již také vysílalo na vlně 750 m o výkonu 1kW. V březnu 1927 si rozhlas pronajal nové místnosti na Nové ulici, kde byla zřízena dvě studia, hlasatelna, technická kontrola, čekárna a akumulátorovna. Do původního studia na Nové ulici č.18 se nastěhovaly kanceláře. V prosinci roku 1929 se rozhlas opět stěhuje, tentokrát do Kounicovy ulice do prostor sokolského stadionu. Tato nová studia byla průběžně vybavována nejmodernější technikou včetně akustických úprav místností. Brno se v té době postavilo do čela programových inovací Radiojournalu. Prostory na Stadionu brněnské studio opustilo až v roce 1949, kdy dostalo k vyžívání budovu v Beethovenově ulici č. 4., kde působí dodnes.

2.1 Program

Činnost regionálních poboček bylo zapotřebí nějakým způsobem koordinovat. Ústřední vedení Radiojournalu se snažilo centralizovat veškeré programové řízení do Prahy. Vedení Radiojournalu považovalo Prahu za nesporné umělecké středisko československého státu, které vytvářelo zázemí pro sestavení prvotřídního programu rozhlasového vysílání. Možnosti Brna již v tomto směru spatřovalo jako omezené a možnosti ostatních měst, ve kterých sídlily regionální stanice, byly ještě mnohem menší než možnosti Brna. Vedení Radiojournalu sice regionálním stanicím poskytovalo jistou možnost volby programu, ale v těch případech, kdy nebyla záruka umělecké kvality tohoto programu, měla regionální stanice využít pražského programu.

Radiojournal byl centralisticky organizován i co se týče záležitostí technických, finančních a personálních. Jednotlivé regionální odbočky, tu brněnskou nevyjímaje, nebyly v tomto směru samostatnými subjekty. Jednalo se spíše o jakési rozhlasové „provozovny“. Určitou volnost měly pouze v oblasti programové, což bylo právě zmíněno. Pobočky musely v principu dodržovat zásady schválené jednatelským sborem a základní linie programu bývaly dohodnuty na programových konferencích. Zástupci regionálních poboček se těchto konferencí pochopitelně účastnili a mohli se tak na tvorbě této linie podílet.

Tyto programové konference Radiojournalu, jejichž cílem bylo zajistit jednotný program rozhlasového vysílání, byly konány pravidelně od konce 20. let 20. století. Obvykle se tak dělo dvakrát ročně, tedy před zahájením letní a zimní programové sezóny. A právě historicky první programová konference Radiojournalu se konala 10. května 1929 v Brně a následující byla uspořádána 10. a 11. září téhož roku v Bratislavě.¹⁹

Na těchto setkáních byly formulovány společné zásadní směrnice pro program a koordinována výměna programů mezi jednotlivými odbočkami. Rovněž byly vymezeny úkoly jednotlivých stanic a určeno jejich specifické programové či žánrové zaměření. Tak

¹⁹ ČÁBELOVÁ, L.: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, str. 68

například v roce 1932 se pražská a brněnská stanice měly starat spíše o vážnější pořady, kdežto stanice moravskoostravská a bratislavská o populárnější relace.

O profilaci brněnského programu nejdříve v hudebních a od počátku 30. let 20. století i ve slovesných pořadech se výrazně zasloužil Antonín František Slavík, který velkou pozornost věnoval i výchovnému působení rozhlasu a péči o udržení vnitřní stability československého státu. Později, ve druhé polovině 30. let 20. století usiloval o kvalitní a vyvážené vysílání brněnského rozhlasu v německém jazyce. Činil tak zejména s ohledem na silnou německou menšinu, která tehdy v Brně žila.²⁰

Souběžně s centrální koordinací činnosti poboček se v programové oblasti prosadila a uplatňovala profilace jednotlivých regionálních stanic. Pro hudební program měla každá stanice svoji vlastní správu, která tvořila program odbočky podle hudebních poměrů svého rozhlasového obvodu. Pražské programové ústředí však provádělo programovou redakci a usměřňovalo hudební program tak, aby se programy jednotlivých regionálních poboček spíše vzájemně doplňovaly, než aby si navzájem konkurovaly. Vzájemné přebírání programu se uplatnilo zejména v případě hudebních pořadů, respektive současné vysílání téhož pořadu více pobočkami. Tato praxe byla nazývána jako simultánní či soudobý rozhlas.

Konkrétně činnost brněnského rozhlasu dokládá, že v rámci programové tvorby a tvůrčích aktivit měly jednotlivé pobočky dostatek prostoru k vlastnímu vývoji. A byla to často právě brněnská pobočka, která přicházela s novým pojetím programu a rozhlasovosti. Je však zapotřebí zdůraznit, že mezi brněnskou pobočkou a pražským ústředím Radiojournalu panovaly v tomto ohledu časté spory. Brněnskou stanicí se do rozhlasového programu dostala progresivní složka, která šla cílevědomě a záměrně za novými obsahovými náměty rozhlasových přenosů a reportáží a překročila jimi rychle hranice pouhého zpravodajství.²¹ Podle Rostislava Běhala to bylo způsobeno skutečností,

²⁰ BĚHAL, R.: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 225

²¹ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 77

že v Brně nebyly tolik frekventovány oficiální události, státní slavnosti či manifestace nejrůznějších veřejných organizací, jak tomu bylo v hlavním městě Československa.

R. Běhal ve své práci z roku 1962 v této souvislosti často zdůrazňuje pokrokovou či průkopnickou úlohu brněnského Radiojournalu v realizaci reportáží z dělnického prostředí (například již zmíněná reportáž z 27. května 1930 z rosicko – oslavanského černouhelného revíru, konkrétně se jednalo o reportáž z dolu a z elektrárny) a zmiňuje, že pražské ústředí rozhlasu je odmítalo přijímat. Zdůrazňování důležitosti reportáží z dělnického prostředí musíme chápat v kontextu doby, ve které Běhalova práce vyšla. Na druhou stranu má Běhal nesporně pravdu v tom, že tyto reportáže tehdy představovaly skutečnou novinku. Mezi jednotlivými společenskými skupinami v Československu ve 30. letech 20. století existovaly výraznější rozdíly než dnes a příslušníci různých společenských skupin tehdy obývali i různé část města. Rozhlasový přijímač si zpočátku mohli pořídit pouze příslušníci vyšších a středních společenských vrstev a na ně, jako na cílovou skupinu posluchačů, bylo i zaměřeno vysílání. Teprve s jistým zpožděním se vlastnictví rozhlasového přijímače rozšiřovalo i v prostředí dělnických rodin. Reportáže z dělnického prostředí pro příslušníky středních společenských vrstev tak skutečně představovalo novinku, která jim zpřístupňovala poněkud odlišný svět.

Reportáže z rosicko – oslavanského černouhelného revíru, jak již bylo zmíněno, byly dvě. První reportáž představoval přenos z oslavanské elektrárny a druhou šedesátiminutový přenos z dolu Kukla. V obou případech se jednalo o poměrně náročný reportážní úkol, jehož osou je postup výroby od jejího počátku po expedici hotového výrobku. Zachytit provoz továrny a život jejich zaměstnanců a nezůstat přitom jen u povrchního zvukového obrazu v tehdejší době představovalo skutečnou světovou raritu.²² Realizace těchto reportáží z průmyslového prostředí byla poměrně náročná a to jak z hlediska formálního a technického, tak i organizačního a z hlediska reportérovy práce. Těžkopádné stojanové mikrofony musely být rozmístěny v jednotlivých provozech a obtížné bylo i přecházení reportérů z jednoho stanoviště na druhé. Od května 1928 realizoval brněnský Radiojournal reportáže nazvané *Za životem lidí*. Nejdříve byly úzce

²² BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 81

zaměřené na folklór jižní Moravy. Jednalo se např. o reportáž z brněnského stadiónu, kde byla inscenována slavnost slováckého fašanku. Další reportáž tohoto cyklu byla rovněž v květnu natočena na brněnském letišti v Tuřanech. Pražské ústředí Radiojournalu se v roce 1928 zaměřovalo na oslavy 10. výročí vzniku samostatného Československa. Brněnská pobočka se v tomto roce pokoušela „... nalézt vlastní programovou tvář a zakládá i první reportáž neaktuálního typu naučného.“²³ Později v roce 1930 následovala reportáž či spíše rozhlasové interview z brněnské teplárny a v květnu téhož roku skutečná reportáž z jedné z brněnských textilních továren. Reportáž byla nazvána *Od ovčí vlny k vlněné látce*.²⁴

Od počátku 30. let 20. století začala být brněnským rozhlasem realizována tzv. krajská reportážní pásma. Vzorem pro tuto činnost bylo pražské vysílání krajského pásma nazvaného *Plzeň v rozhlase* od 25. února 1927. Podle Rostislava Běhala byl tento pražský experiment brněnskou odbočkou Radiojournalu překonán. Brno vysílalo skutečná reportážní pásma a přenosy z Olomouce, Velkého Meziříčí a Znojma. Vystupovali v nich umělci a účinkující z daných měst.²⁵

Ve stejné době nacházejí svůj počátek i reportáže z přírody. 8. července 1930 již zmíněný Dalibor Chalupa vysílal svoji reportáž ze skautského tábora v lese u Soběšic. Úspěchy těchto reportáží z přírody vedly brněnské pracovníky k experimentování s tzv. *Letním radiofejetonem*. Jednalo se o otevřenou a zcela improvizovanou lyrickou rozhlasovou reportáž z večerní přírody. Rozhlas zde hrál roli tlumočnicka pouhé impresie náladového dojmu reportéra pobývajícího ve ztichlé krajině na okraji Brna. Reportáž *Letního radiofejetonu* trvala 15 minut a je neodmyslitelně spojena s osobností Dalibora Chalupy. Tento pokus byl později ještě jednou zopakován s novým reportérem Františkem K. Zemanem.²⁶

²³ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 77 – 78

²⁴ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 80

²⁵ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 76

²⁶ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 81

Celkově lze říci, že ve 30. letech 20. století se zaměřoval brněnský rozhlas ve své reportážní činnosti soustavně na pět významnějších okruhů. Jednalo se o národopisné žánrové obrázky, oblast kultury a vědy, cyklus *Člověk a jeho práce*, zobrazení současnosti jednotlivých moravských regionů a konečně cyklus o přípravě na budoucí život nazvaný *Naše škola*.

Folkloristické reportáže v podobě národopisných obrázků byly realizovány mimo jiné např. ve Velké nad Veličkou (*Pouť ve Velké*, 1932) či v Kosticích (*Slovácká svatba v Kosticích*, 1932). Dále byly odvysílány reportáže *U cikánů* (1932), *Jarmark na Slovácku*, *Slovácké hody*. Jednalo se převážně o reportáže z obcí na Moravském Slovácku.²⁷

Cyklus *Člověk a jeho práce* byl zahájen 13. února 1933.²⁸ Jedna z reportáží tohoto cyklu pojednávala např. o stavbě Vranovské přehrady. Další z reportáží byla realizována ve starobrněnském pivovaře. Rozhlasoví pracovníci se ji pokusili zpestřit kombinací s prvky kabaretu. R. Běhal spekuluje, že tak učinili pod vlivem prostředí, ve kterém reportáž natáčeli ...

Krajové přenosy brněnské pobočky Radiojournalu nezůstávaly jen u folklórní tematiky, ale snažily se zachytit i současný život lidí v jednotlivých moravských regionech. Pražské ústředí se např. v tu dobu v regionálních přenosech omezovalo většinou pouze na lokální historii a pamětihodnosti. Tak např. v květnu 1933 rozhlasoví pracovníci brněnské stanice realizovali rozsáhlý obraz Olomoucka. Posluchačům byla pochopitelně představena historie a kultura Olomouce i s jejími památkami, ale současně s nimi i továrna na zemědělské stroje, solné mlýny, tvarůžkárna a zemědělské hospodářství.

V roce 1934 byl rozhlasovým posluchačům představen obraz Zlína. Reportáž byla nazvána „*Lidé a stroje – rozhlasový obraz zlínského kraje*“ a autorem této rozsáhlé rozhlasové kompozice byl Dalibor Chalupa.²⁹ Tato reportáž, postavená především na průmyslovém charakteru města Zlína, zahrnovala pasáže z města, z Baťových závodů

²⁷ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 91

²⁸ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 88

²⁹ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 89

i obrazy krajového folklóru. Obraz Zlína podaný touto reportáží korespondoval s tím, jak Zlín předváděli turistům pracovníci Baťova propagačního oddělení.

Činnost brněnské pobočky Radiojournalu byla ve svých počátcích spjata zejména se jménem Antonína Františka Slavíka, průkopníka rozhlasového vysílání v Československu a dlouholetého ředitele brněnské pobočky rozhlasu.³⁰ V brněnském rozhlasu začínal v roce 1925 nejdříve jako externí spolupracovník, protože byl aktivním důstojníkem Československé armády. Byl pověřen řízením provozu prvního vysílače Radiojournalu v Brně Komárově. V letech 1926 až 1941 pak již vykonával funkci ředitele brněnské stanice. Jeho zásluhou brněnský rozhlas získal řadu schopných odborníků. A. F. Slavík přímo před mikrofonem příliš nevystupoval. Je však známá jeho účast na první velké rozhlasové reportáži, která byla v Československu nahrána v průmyslovém prostředí. Konkrétně se jednalo o důl Kukla v rosicko – oslavanském černouhelném revíru a reportáž byla odvysílána v roce 1930.

Jedním z prvních reportérů brněnského rozhlasu byl např. Igor Barvič, který poprvé ve vysílání vystoupil již v roce 1924, když na výzvu výše zmíněného Antonína Františka Slavíka seznamoval posluchače s funkcí brněnské vysílací stanice v Komárově. Jeho druhá reportáž, realizovaná v témže roce, byla z brněnského letiště a jejím tématem bylo radiové vedení letadel. Ve svém dalším profesním působení se tento reportér zaměřoval na zpravodajství, rozhovory či reportáže z oblasti sportu (vodácká výprava dvou kajaků z Bolzana do Benátek 1925, veslařský život v ČVK Brno 1927, automobilové závody na Masarykově okruhu v Brně ve 30. letech 20. století atd.).³¹

Na realizaci brněnského hudebního vysílání se významně podílel Břetislav Bakala. V letech 1926 až 1929 byl pianistou a dirigentem a v letech 1930 až 1936 dokonce druhým kapelníkem brněnského rozhlasového orchestru. Od roku 1937 pak zastával funkci šéfa

³⁰ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 225

³¹ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 30

tohoto hudebního tělesa.³² Tomuto muži brněnský rozhlas vděčí za založení tradice vlastních symfonických orchestrů s důrazem na moderní hudbu. Bakala se snažil v rozhlase uvádět např. i méně známé Janáčkovy opery jako *Osud*, *Počátek románu* atd.

Po osvobození zahájil brněnský rozhlas své vysílání podobně jako Praha už 9. května 1945. V prvních poválečných měsících plnila rozhlasová vysílání především informační, organizátorskou a propagační funkci. Bylo zapotřebí odstranit válečné škody, obnovit normální chod ekonomiky a společnosti, pomáhat při pátrání po nezvěstných a zprostředkovávat setkání válkou rozdělených rodin. V oblasti dramatického vysílání se vedle her uplatňovaly především klasické české texty. Posлуhači mohli znovu sdílet několik let umlčovaná témata z dějin českého národa. V repertoáru brněnské stanice bylo možno poslouchat díla mnoha regionálních autorů, jako byl např. Rajmund Habřina (*Dan Sokol z Lamberka*, *Očíslovaný paňáca*, *Nejtajnější sen*), Josef Vaca (*Jirkova cesta za Jozífkem*, *Líbánky na Hané*) nebo Otmar Gatschä (tvorba pro děti a mládež).³³

V porovnání s pražským studiem byla poválečná situace v brněnském rozhlase poněkud složitější, protože velká část levicově orientovaných spolupracovníků Radiojournalu z 30. let 20. století byla zapojena do protifašistického odboje a mnozí z nich válku nepřežili. Jednalo se např. o Antonína Františka Slavíka, který byl jako ředitel brněnského Radiojournalu zatčen už 14. prosince 1939, poté vězněn v Brně a Vratislavi a nakonec 27. října 1942 popraven v Berlíně v Plötzensee. Německé úřady pak jeho manželce poslaly účet za věznění a popravu.³⁴

I v letech 1945 až 1948 mělo vysílání v Brně stále regionální charakter. Stanice byla samostatným organizačním celkem a měla svůj vysílač i svoji vlastní vlnu. Podobně jako

³² BĚHAL, R.: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 27

³³ HNILIČKA, Přemysl. *Z historie dramatického vysílání v Československém rozhlase Brno*. 16. 7. 2008, dostupné online <http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/11623-z-historie-dramatickeho-vysilani-v-ceskoslovenskem-rozhlase-brno.html>, citováno dne 9. 4. 2009

³⁴ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 225 – 226

ostravské studio přebíralo i Brno část programu z pražského rozhlasového studia, část vysílání byla adresována pouze posluchačům brněnské stanice a s částí programu vstupovali brněnští rozhlasoví pracovníci do pražského vysílání.³⁵

Po převzetí moci komunisty v roce 1948 byl Československý rozhlas zestátněn. „Na příštích 40 let začala média v Československu tzv. sloužit lidu a komunistické straně.“³⁶

Podle nového zákona o Československém rozhlasu z roku 1948 byla plánovitě zřizována studia ve všech krajských městech. Olomouc, jako nové krajské město, se svého rozhlasu dočkala tedy až v roce 1949. Úkolem krajských poboček rozhlasu bylo vytvářet pro své posluchače každodenně vlastní, převážně zpravodajský program. V případě některých dohodnutých pořadů se pak tyto krajské redakce mohly podílet i na celostátním respektive národním vysílání. Tvůrci zákona předpokládali, že čím užší je kontakt mezi redakcí a posluchači, tím bude vysílání bezprostřednější a působivější. „V rámci uměleckého literárního a dramatického programu byla však samostatná dramaturgická tvorba pěti stanic přece jen příliš velkým soustem. Snaha naplnit rozsah vysílání co nejčastěji původní tvorbou vedla pochopitelně k poklesu umělecké kvality pořadů.“³⁷

³⁵ HNILÍČKA, Přemysl. *Z historie dramatického vysílání v Československém rozhlase Brno*. 16. 7. 2008, dostupné online <http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/11623-z-historie-dramatickeho-vysilani-v-ceskoslovenskem-rozhlase-brno.html>, citováno dne 9. 4. 2009

³⁶ KRUPÍČKA, Miroslav. *Český rozhlas v datech*. Dostupné online <http://www.radio.cz/cz/clanek/49647>, citováno dne 9. 4. 2009

³⁷ HNILÍČKA, Přemysl. *Z historie dramatického vysílání v Československém rozhlase Brno*. 16. 7. 2008, dostupné online <http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/11623-z-historie-dramatickeho-vysilani-v-ceskoslovenskem-rozhlase-brno.html>, citováno dne 9. 4. 2009

Vysílací schéma – září 1927

- 12.15 – 13.15 Reprodukovaná hudba
- 14.30 Pražská peněžní burza
- 17.15 – 17.30 Pohádky strýce Tomáše
- 17.30 – 17.45 Německé zprávy
- 17.45 – 18.00 Německé vysílání
- 18.00 – 18.20 Zprávy pro zemědělce
- 18.20 – 18.40 Přednáška
- 18.40 – 19.00 Esperanto
- 19.00 – 20.00 Koncert
- 20.00 – 22.00 Plkačke stréčka Matěja Křópala z Břóchovan
- 20.30 – 22.00 Pestrý večer
- 22.00 – 22.15 Zprávy z ČTK

Vysílací schéma – září 1929, všední den

- 12.00 – 12.10 Časový signál a zprávy z ČTK
- 12.10 – 12.20 Zemědělský rozhlas
- 12.20 – 13.15 Polední koncert
- 14.30 Pražská burza
- 16.30 – 17.30 Hodinka pro ženy
- 17.30 – 17.45 Praha
- 17.45 – 18.15 Německé vysílání
- 18.15 Týdenník Radiojournalu
- 19.00 – 19.05 Zprávy ČTK
- 19.05 – 20.10 Radiokabaret

20.10 – 20.30 Přednáška

20.30 – 22.15 Koncert

Neděle

07.00 – 08.30 Přenos ranního koncertu

08.30 – 08.45 Zprávy ČTK

09.00 – 10.00 Duchovní hudba

10.00 – 11.00 Zemědělský rozhlas

11.00 – 12.00 Sportovní přenos

Promenádní koncert

16.30 – 18.00 Dělnický rozhlas

18.00 – 18.30 Německé vysílání

18.30 – 18.55 Pohádky strýce Tomáše

19.05 – 20.00 Koncert orchestru Radiojournalu

20.00 – 20.20 Přednáška

20.20 – 20.55 Klavírní koncert

20.55 – 22.00 Přenos koncertu

22.00 – 22.15 Zprávy ČTK

22.15 Pořady příštího dne

Vysílací schéma 20.2.1946	18.00 Mladým v dílnách a na polích
06.00 Praha I.	18.30 Praha I.
06.10 Praha II.	18.45 Melodie východu
06.30 Plzeň	19.00 Praha I.
06.45 Praha II.	20.00 Hodinka dobré pohody
07.00 Praha I.	21.15 Předsudky, zvyky a pověry – přednáška
07.20 Pořady dne	21.30 Večerní koncert
07.25 Praha II.	22.30 Praha II.
07.45 Praha I.	22.50 Praha I.
10.30 Českým rájem – hudba z gramofonových desek	23.50 Praha I. ³⁸
11.15 Beseda pro ženy	
11.45 Praha II.	
12.45 Praha I.	
13.00 Zemědělský rozhlas	
13.15 Pokračování polední hudby	
13.45 Praha II.	
14.00 Plzeň	
15.00 Praha I.	
16.45 Bratislava	
17.00 Moravská Ostrava	
17.20 Kdo je kdo – přednáška	_____
17.35 Hudba z gramofonových desek	
17.50 Naše zprávy	

³⁸ RŮŽIČKOVÁ, J. Archiv Českého rozhlasu
Brno

2.2 Technika

První rozhlasové vysílání z Brna bylo na vlně 1600 m a na telegrafním vysílači firmy Hurt o výkonu 1 kW a bylo realizované pro Brno v památný den 13. 5. 1924.

1. 10. 1925 se z Brna začalo vysílat na vlně 750 m vysílačem o výkonu 1 kW.

30. 1. 1926 byl uveden do provozu vysílač s novým systémem Marconi o výkonu 2,4 kW na vlně 521 m. Vysílání bylo slyšet nejen na území celé republiky, ale i za hranicemi. 1. 7. 1928 začíná brněnský Radiojournal vysílat na nové vlně 441,2 m.

Vybudování sítě soudobého rozhlasu, který umožnil součinnost všech československých stanic na společném vysílání, představovalo v tehdejší době výraznou technickou novinku. Zpočátku bylo tzv. soudobé vysílání závislé na atmosférických poruchách, které ovlivňovaly kvalitu zvuku, přenášeného po drátech povrchového meziměstského vedení. Toto vedení však bylo postupně zdokonalováno výstavbou sítě dálkových podzemních kabelů.³⁹

Ve stejné době začala poštovní správa pro potřeby uvolňovat nebo i nově zřizovat zvláštní místní kabely pro přenosy z významných divadel, koncertních sálů, sportovních zařízení a dokonce i z kostelů. Základem soudobého rozhlasu, který byl poprvé realizován již 24. prosince 1926, bylo spojení tehdy existujících stanic v Praze, Brně a v Bratislavě. Zpočátku to bylo hlavně pražské ústředí Radiojournalu, které dodávalo programy do společného vysílání pro obě mladší rozhlasové stanice. Ale již 30. ledna 1927 vysílal poprvé brněnský rozhlas do Prahy. Jednalo se o přenos výpravné lidové revue z brněnského Národního divadla. Od téhož měsíce a roku si brněnská a bratislavská odbočka navzájem vyměňovaly své programy.⁴⁰

³⁹ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 54

⁴⁰ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 54

Dodejme jen, že na jiném místě své práce Rostislav Běhal udává, že soudobé vysílání začalo 24. října 1926.⁴¹ Soudobé vysílání bylo přerušeno až po Mnichovu v roce 1938. Održení pohraničních území Československa totiž s sebou přineslo i přerušení dálkových spojů, na kterých bylo soudobé vysílání technicky závislé.⁴²

V souvislosti se soudobým rozhlasem brněnští rozhlasoví pracovníci projevovali velkou aktivitu i v oblasti rozhlasového přenosu. 7. srpna 1927 vysílalo Brno společně i pro Prahu slavnost při otevření krajinské výstavy na paměť 900 let od první písemné zmínky o Znojmu. 4. září téhož roku se brněnská pobočka Radiojournalu připojila k historii sportovních reportáží přenosem lehkotletického utkání mezi reprezentacemi Československa a Itálie na stadionu Moravské Slávie v Brně.

Další technický vývoj je zaměřen na budování modulačních linek z řady míst, odkud se uskutečňovaly přímé přenosy. Linkové propojení stanic vytvořilo také možnost pro simultánní vysílání. Protože velmi často docházelo u rozhlasového vedení, které bylo vedeno vzduchem, k poškození vlivem povětrnostních podmínek, začínají se zřizovat podzemní dálkové kabely, nejdříve mezi stanicemi Praha – Brno – Bratislava.

První simultánní vysílání z Prahy do Brna se uskutečnilo 30. 10. 1927, kdy byla přenášena výpravná revue z Národního divadla, kterou uváděl Oldřich Nový.

Další vysílací frekvence byla Brnu přidělena 30. 6. 1929, jednalo se o novou vlnovou délku 342 m o výkonu 2,4 kW.

Kromě linkového spojení využíval brněnský rozhlas i krátkovlnné vysílačky k různým reportážím (ze dna Macochy, z dolů rosicko-oslavanského revíru).

5. 5. 1931 byl uveden do provozu nový vysílač o výkonu 32 kW. Až do 12. 8. 1931 byl nejsilnějším československým vysílačem. V roce 1935 získává brněnský rozhlas na Stadionu v Kounicově ulici jednu místnost, která byla po stavebních úpravách přeměněna na telefonní ústřednu a technické pracoviště.

⁴¹ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 77

⁴² KONÍČEK, Karel a kol. *Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu*. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966, str. 131

Od léta až do konce roku 1936 se prováděla rekonstrukce technických zařízení. Zřizují se čtyři studia a hlasatelny v pronajatých prostorách v Husově sboru na Botanické ulici. Studia jsou propojena se Stadiónem zvláštním kabelem dlouhým 365 metrů. Kabel obsahoval 7 linek modulačních a 7 dorozumívacích. Dále jsou nainstalovány nové zesilovače, hlavní a pomocný rozvaděč, režisérský stůl se 14 mikrofonními potenciometry a 6 kulových dynamických mikrofonů. I ve studiu na Stadiónu se prováděly další zdokonalení a dovybavování. Byly postaveny pneumatické varhany se dvěma manuály a jedenácti rejstříky. Instalováno bylo záznamové zařízení na folie včetně zesilovače. Zpočátku se totiž zvuk zaznamenával do voskových a povlakových desek, později na ocelový pás. Brněnský rozhlas získal jeden přenosný reportážní vysílač.

Na Stadionu v Kounicově ulici bylo v roce 1938 dokončeno velké vysílací studio k jehož úpravě byly použity desky a závěsy z dřevité plsti. Bylo tak dosaženo dozvuku 1,05 vteřiny a toto studio sloužilo pro natáčení orchestrální hudby.

V roce 1937 pokračovalo budování mohutného vysílače pro Brno o výkonu 100 kW. Byl umístěn poblíž Prostějova a napojen dálkovým kabelem na rozhlasová studia v Brně.⁴³

O válečných letech ve vztahu k technice se mi nepodařilo bohužel žádné informace získat. Další dochovaná informace je ze vzpomínek technika brněnské stanice pana Antonína Vodárka, který vzpomíná na konec 2.světové války v Brně „...v první polovině dubna roku 1945 se fronta přiblížila k Brnu. Celý provoz stanice byl přesunut do sklepních místností protiletectvého krytu a připraven k vysílání. Němci lícili svým pražským nadřízeným situaci v Brně mnohem horší než ve skutečnosti byla, pravděpodobně proto, aby mohli uspíšit zrušení brněnské stanice a mohli odejít. Na rozkaz vedoucího techniky pana Berwicka vojáci uložili nálože do podzemí ke spojovacím kabelům ke komárovskému vysílači.

Zaměstnanci tajně odvezli z budovy důležité a cenné přístroje a přenosná zařízení a ve větracích kanálech budovy Stadiónu ukryli většinu mikrofonů, záznamových zařízení a měřicích přístrojů“

⁴³ RŮŽIČKOVÁ, J. Archiv Českého rozhlasu Brno

19. 4. 1945 v 5 hodin a 40 minut přišel rozkaz k destrukci vysílacího zařízení. Krátce potom Němci budovu opustili. Vysílat z Brna se nemohlo, komárovský vysílač byl rozbitý a brněnská elektrárna také. Navíc ruské vojenské úřady povolovaly vysílání jen tam, kde byla fronta vzdálena nejméně 100 kilometrů.

Do 10. května 1945 byla všechna zásadní zařízení opravena a vysílací zařízení namontováno zpět a mohlo se začít vysílat znovu.

28. 1. 1946 byl dán do provozu vysílač v Brně-Komárově vysílající na 259 metrech o výkonu 20 kW. Ten nahradil poválečné provizorní vysílače. Technická zařízení se dávala do pořádku a byla opravena všechna pracoviště poničená válkou.

V září 1947 začal vysílat dobrochovický vysílač Morava o výkonu 100 kW, který svým signálem pokrýval území skoro celé republiky.

3 ROZHLAS V MORAVSKÉ OSTRAVĚ

Druhé nejstarší regionální studio, pokrývající svým signálem oblast Moravy a Slezska, zahájilo pokusné vysílání 25. května 1929 a 1. července téhož roku se zapojilo do struktury tehdejšího Radiojournalu. Ovšem o záměru vlády vybudovat v Moravské Ostravě rozhlasovou stanici se veřejnost dozvěděla již v roce 1927. Ze začátku mělo i ostravské studio stejné problémy s vybavením studia, vysílači, budovou, ale oproti brněnské stanici mohlo již čerpat ze zkušeností právě brněnských kolegů, kteří v Ostravě pomáhali stanici budovat.⁴⁴

Jako hlavní úkol stanovilo vedení Radiojournalu ostravské stanici především pěstování tzv. lehkého, lidového žánru. Vyhýbat se náročným projektům, hlavně hutnickým a hornickým tématům, protože v roce 1930 se blížila hospodářská krize která právě tuto oblast republiky hrozila zasáhnout nejvíce. V programovém prohlášení Radiojournalu z roku 1930 se o Ostravsku píše jako o oblasti, ve které rozhlas nenalézá podmínky pro hlubší a trvanlivější práci. Ostravská stanice měla své posluchače především bavit a pomoci jim zapomenout na denní starosti. Tomu také odpovídalo personální obsazení, technické vybavení i umístění samotného studia.

První ostravské rozhlasové studio bylo totiž umístěno v bývalé hasičské zbrojnici na tehdejší Denisově náměstí v těsné blízkosti zábavního parku Tivoli, jehož charakteristická zvuková kulisa se občas dostala i přímo do vysílání stanice.

Personál stanice tvořili na začátku pouze dva zaměstnanci programu (Jaroslav Tyl a Bohuslav Tvrdý),⁴⁵ šestnáctičlenný orchestr a několik technických a hospodářských pracovníků.

⁴⁴ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 525

⁴⁵ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 526

Novou a významnou kapitolou ostravského studia bylo vybudování nového pracoviště ve Šmeralově ulici, které nahradilo dosud používané studio v německé hasičské zbrojnici na Denisově náměstí. Podle dobových dokumentů a vzpomínek dlouholetého šéfa ostravské techniky pana Fajfra bylo ostravské hudební studio v druhé polovině třicátých let nejlepší ze všech studií Radiojournalu.

V dubnu 1945 zničil výbuch bomby velkou část budovy rozhlasu, podařilo se zachránit pouze přístavek k hlavní budově – hudební studio. Kompletní rekonstrukce stanice byla dokončena až v roce 1946. V té době Ostrava vysílala svůj program šest hodin denně.

3.1 Program

Úvodní program 1. července 1929 sestával zejména z reportáží přezvaných z Prahy a Brna. Vlastní vysílání tvořila většinou hudba a prvním ostravským rozhlasovým počinem byla 15-ti minutová přednáška prof. Rudolfa Tlapáka o významu sebevzdělávání. A to v době od 19.25 do 22.00 hodin. Podobná vysílací struktura byla zachována i v následujících dnech.

Již v roce 1931 správce ostravské odbočky Jaroslav Tyl a hlasatel Ladislav Nechyba v rámci pořadu Školský rozhlas představili posluchačům reportáž z dolu Hlubina. V roce 1932 následovala reportáž z Vítkovických železáren.⁴⁶

O něco později z Brna přešel redaktor František K. Zeman, který do Ostravy přinesl mnoho reportérských zkušeností z oboru pracovních a folkloristických reportáží. Již pod jeho vedením byly natočeny rozhlasové reportáže z kopřivnické automobilky Tatra, která vyráběla i vynikající těžké nákladní automobily pro Československou armádu, z hornického muzea v Ostravě, doručovacího oddělení poštovního úřadu, psychotechnické laboratoře Vítkovických železáren, automatické telefonní ústředny, ale i ze cvičení hornických záchranných družstev, elektrárny v Třebovicích, optického závodu v Přerově, továrny na kufry, brusírny skla, krajkářského kurzu nebo moderního nádraží.

F. K. Zeman, který v Brně absolvoval řadu reportáží s národopisnou tematikou, objevil na Ostravsku pro posluchače rázovitý hornický folklór. Jeho stará či původní podoba však již v jeho době zanikla pod náporom moderní industrializace, a proto F. K. Zeman musel živé reportáže nahrazovat rekonstrukcemi či jinak řečeno rozhlasovými inscenacemi, které byly známé i z Brna. 4. července 1934 byla v ostravském rozhlase pod názvem Reportáž ze starých hornických prokopských slavností v Moravské Ostravě ohlášena rekonstrukce dřívějších hornických zvyků.⁴⁷

I výše zmíněný Jaroslav Tyl, podobně jako Ladislav Nechyba, přešel do Ostravy z Brna, kde v rozhlase působil jako hlasatel v letech 1927 až 1929. Na svém novém

⁴⁶ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 90

⁴⁷ BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962, str. 91

působiti v Ostravě zastával v letech 1929 až 1939 místo správce a ředitele zdejší stanice. J. Tyl v rozhlasu vynikal jako hlasatel s bezvadnou výslovností a charakteristickým zabarvením hlasu a pracovník s velkými organizačními schopnostmi. Právě kvůli nim byl vybrán jako správce nově zřízené odbočky Radiojournalu v Ostravě. Podařilo se mu zde pro rozhlasovou práci získat řadu významných osobností, z nichž můžeme jmenovat Jana Plichtu, Jaroslava Závadu, Milana Rusinského či Josefa Koláře.⁴⁸

Jan Plichta spolupracoval s ostravským rozhlasem v letech 1929 až 1936 v roli koncertního mistra, dirigenta a nakonec i šéfa ostravského orchestru. Později se stal i šéfem hudebního programu v Ostravě. Jako jeden z mála rozhlasových pracovníků působil nejdříve v Ostravě a poté přešel do Brna.⁴⁹

Milan Rusinský pracoval v ostravském rozhlasu od roku 1933 po celé námi sledované historické období. Zpočátku působil jako hlasatel, později jako literární referent a dramaturg. „Zasloužil se o položení základů literárně uměleckých programů ostravského rozhlasu.“⁵⁰ Dosáhl toho vytvořením stálého okruhu spolupracovníků z řad nejvýraznějších literárních osobností Ostravska i Slezska a také svou osobitou autorskou prací. V rozhlasu mělo své premiéry mnoho z jeho pozdějších knih. Jednalo se např. o práce Česká beseda v zemi pruského krále (povídka, 1937), Světlou stopou (vyprávění o matici opavské, 1947) nebo Země vítá člověka (soubor fejetonů z pohraničí, 1948).

Josef Kolář v letech 1932 až 1945 spolupracoval s přednáškovým oddělením a školským rozhlasem ostravské stanice. Od 1. září pak zde pracoval jako redaktor a externí spolupracovník vysílání pro děti a mládež československého rozhlasu v Praze. Josef Kolář je znám především jako autor několika set rozhlasových pořadů. R. Běhal jej považuje za zakladatele klasického „kolářovského“ typu populárně vědeckého pásma

⁴⁸ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 265

⁴⁹ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 526

⁵⁰ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 212

se snahou o maximální názornost.⁵¹ Rovněž dokázal pro rozhlas vychovat řadu vynikajících publicistů.

Ve druhé polovině 30. let 20. století v souvislosti s ohrožením Československa ze strany nacistického Německa a s přípravami na obranu republiky dochází k rozmachu rozhlasových reportáží z oblasti vojenství. Tato problematika, která byla dříve rozhlasem opomíjena, byla nyní zastoupena reportážemi vojenských cvičení a manévřů, ze cvičení civilní protiletectvé ochrany a podobně.

⁵¹ BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992, str. 129

3.2 Technika

První vysílač, který ostravské studio Radiojournalu používalo, vysílal na vlně 263 metrů s výkonem 10 KW. Vysílač byl umístěn v ostravské městské části Svinov a na tehdejší dobu vysílal na přijatelné úrovni. Budova byla umístěna na návrší a díky příznivé poloze měla značný dosah na území severní Moravy a Slezska.

Rozhlasová stanice Radiojournalu Moravská Ostrava zahájila svou činnost v době, kdy rozhlasová síť byla již v provozu (1923 – Praha, 1924 – Brno, 1926 – Bratislava, 1927 – Košice), takže mohla přejímat programy z jiných stanic.

Hned po Mnichovu v roce 1938 se do záborové oblasti Sudet dostal svinovský vysílač a tak studio začalo vysílat z náhradního slabšího zdroje v Mariánských Horách.⁵²

Dokladů o vysílání ostravského studia z válečného období je minimum, jako zajímavost může sloužit, že v roce 1940 se začaly používat studiové magnetofony a magnetofonové pásy. O rok později také magnetofony reportážní, umožňující záběry z terénu a po úpravě jejich použití ve vysílání.

Jen málo technického vybavení přežilo závěr okupace. Nacisté už začátkem dubna 1945 přerušili vysílání v Mariánských Horách a vysílač odvezli včetně vnitřního vybavení. Zničili také stožár a vysílač na Svinově a 30. dubna 1945 vyhodili do povětří i strojovnu a rozvodnu ve Šmeralové ulici.

Už 11. května se rozhlas v Moravské Ostravě ozval znovu z provizorního studia v Brafově ulici a 15. října zahájilo slavnostně opět vysílání studio ve Šmeralové ulici prostřednictvím vysílače na Svinově.⁵³

⁵² JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 527

⁵³ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 527

4 OLOMUCKÉ STUDIO ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU

4.1 Z historie olomouckého rozhlasového studia

Pokusy o založení olomouckého rozhlasového studia sahají až do druhé poloviny dvacátých let. Snahy o zřízení rozhlasu pramenily ze skutečnosti, že Olomouc se po skončení první světové války stala v jistém smyslu metropolí středomoravského regionu. Souviselo to také se zřízením profesionálního divadla a nárůstem kulturních aktivit ve městě. Snaha zesílila v roce 1936, kdy se na podnět Městské rady hlavního města Olomouce uskutečnila porada zájemců. Rezoluce vydaná po zasedání připomíná „*mimořádně důležitý, kulturně, umělecký, vědecký i hospodářský význam Olomouce jako přirozeného střediska rozsáhlého svéprávného kraje s dávnou tradicí*“⁵⁴

Jak vyplývá i z činnosti Radioklubu v Olomouci, o zřízení regionální stanice byl zájem nejen ze strany radnice, ale i občanských iniciativ. V programovém vyhlášení Radioklubu z roku 1936 se praví „*Chceme docílit toho, aby se z Olomouce pravidelně vysílalo a aby zde bylo zřízeno stálé studio. Tím, že soustředíme svou činnost a dokážeme Radiojournalu, že disponujeme programem i osobnostmi pro radiový rozhlas, získáme respekt, takže správa Radiojournalu nebude se moci vyhýbat řečení otázky pravidelného vysílání od nás, ani zřízení stálého studia*“⁵⁵.

Přes všechno úsilí se založení regionální rozhlasové stanice v Olomouci do začátku druhé světové války nepodařilo.

⁵⁴ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 520

⁵⁵ Letáková knižnice Cíl, *O regionální rozhlas Olomouc*. Vydává svaz národ. osvobození, jednota v Olomouci v roce 1935, str.: 3

4.2 Založení studia v Olomouci

Úsilí o založení stálého rozhlasového studia v hanácké metropoli se podařilo uskutečnit až po válce. Z 18. června 1945 pochází Memorandum ve věci zřízení rozhlasového studia v Olomouci, zaslané ministerstvu informací v Praze, v němž se říká: „*Národní výbory hanáckého kraje olomouckého žádají, aby ministerstvo informací při definitivní úpravě československého rozhlasu pamatovalo na zřízení rozhlasového studia v Olomouci*“⁵⁶

Výsledkem Memoranda byl slib předsedy vlády zřídit v Olomouci vysílací stanici. Konečné rozhodnutí přišlo 19. listopadu 1945, v něm se potvrzuje:

1) V Olomouci bude zřízeno rozhlasové studio, které bude kabelem spojeno se sítí

československých vysílačů

2) Studio bude zřízeno v tzv. Hamburgerově vile

3) Čs.rozhlas vybaví budovu rozhlasovětechnickým zařízením

4) Budovu konečně upravenou vybaví místní národní výbor v Olomouci

5) Po úplném vybavení budovy bude zahájen provoz studia, které bude administrativně i programově patřit do sítě čs. rozhlasových studií jako expozitura brněnského vysílače.⁵⁷

Dle tohoto dokumentu mělo být studio kabelem připojeno na síť stávajících rozhlasových stanic. Studio se mělo podle původních návrhů nacházet v Hamburgerově vile – rozhlasovému vysílání plně vyhovující. Stavební úpravy se zavázelo provést město Olomouc a rozhlas se zavázal nové studio vybavit technickým zařízením. Proti návrhu umístit studio do Hamburgerovy vily se ohradilo Městské divadlo v Olomouci. Po zvážení

⁵⁶ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 520, str.: 520

⁵⁷ JEŠUTOVÁ, E. a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, str. 520

situace byly nakonec vybrány prostory nad kavárnou Ruprecht, na hlavním olomouckém náměstí, které sousedí přímo s divadlem.

Přestože návrhy z druhé poloviny roku 1945 byly podrobně vypracovány a měly velkou podporu všech příznivců rozhlasu v Olomouci, došlo v roce 1946 ke stagnaci a stavební povolení bylo vydáno teprve 2. ledna 1947. V lednu byla stavba olomouckého studia oficiálně zahájena. Palcové titulky tehdejších novin informovaly o stavbě studia a spekulovaly o datu jeho dokončení. V létě 1947 informovaly titulky novin Stráž lidu, že v Ruprechtově domě „byla dovršena úroveň hrubého zdiva“, a chválily rychlost práce. Podle reportéra se jednalo o důležitou událost, neboť se stavba rozhlasového studia stala první veřejnou budovou v Olomouci, kde byla „v dvouletce dovršena úroveň, a to v rekordním čase a za nepřekonatelných potíží“. ⁵⁸ Potíže představovalo vybourání starého zdiva a vyvezení několika kubíků země. Po těchto hrubých pracech se za zhruba šest týdnů uskutečnila samotná stavba studia. Stavbu prováděl olomoucký stavitel Tesařík a pracovalo na ní zhruba čtyřicet dělníků, jejichž počet se v případě nutnosti doplňoval o delikventy z blízké věznice.⁵⁹ V říjnu 1946 měl přijet do Olomouce ing. Skokánek z brněnského rozhlasu a projednat podrobnosti o vybavení nového studia tak aby disponovalo správnými akustickými parametry⁶⁰. V listopadu 1947 se již vyskytly pochybnosti o termínu a dokončení bylo přesunuto na leden 1948.

Olomoucké, ještě nedokončené, studio ve spolupráci s ÚNV města Olomouce připravilo na předvánoční dny 1947 vysílání městského rozhlasu přímo u vánočního stromu na tehdejší Masarykově náměstí. U příležitosti vánočních koncertů požádali členové Okresní péče o mládež brněnské studio o možnost vysílat pomocí vysílačky, což ovšem představovalo kabelové spojení Olomouce s brněnským rozhlasem, které v předvánoční době roku 1947 nebylo ani zdaleka hotovo.⁶¹ Po novém roce bylo naplánováno zahájení

⁵⁸ Stráž lidu, 24.8.1947 „Rozhlasové studio v Olomouci do listopadu bude“

⁵⁹ Stráž lidu, 24.8.1947 „Rozhlasové studio v Olomouci do listopadu bude“

⁶⁰ Stráž lidu, 4.10.1947 „Rozhlasové studio v Olomouci se dokončuje“

⁶¹ Našinec, 28.11.1947 „Olomoucké studio bude vysílat vánoční pořad“

technických prací, takže se termín zprovoznění studia posunul z ledna na únor 1948.⁶² V červnu, kdy studio stále nebylo hotovo, se debaty v tisku přesunuly k programovému zaměření studia. 24. června 1948 se na radnici sešlo padesát spolupracovníků olomouckého rozhlasu z celého kraje, aby se dohodli na programové skladbě nového studia.⁶³

Od září 1948 měla Olomouc fungovat jako pobočka brněnského studia a samostatným programem měla přispívat tři hodiny týdně. Brno tento fakt odůvodnilo, že samo vysílá pouze pět hodin denně. Olomouckému studiu byla navrhována témata vhodná k vysílání: jedenkrát měsíčně se mělo promluvit do éteru na téma mravnosti, dále se žádal pořad z Hané, relace o národopisných záležitostech, zahrnuta byla i vojenská a zemědělská čtvrt hodinka. Důraz se kladl především na poutavost a poučnost.⁶⁴

Koncem srpna 1948 skončily poslední úpravy interiéru ve studiu a čekalo se na instalaci rozhlasových zařízení. Termín zahájení provozu se posunul na 28. říjen 1948. Celkové náklady na rekonstrukci Ruprechtova domu si vyžádaly více než deset milionů korun. Jsou v nich kromě rekonstrukce prostor pro olomoucký rozhlas zahrnuty i náklady na šest bytů pro zaměstnance v domě a náklady na úpravu kavárny, která má v domě na náměstí dlouholetou tradici. Přes všechnu snahu v říjnu 1948 k oficiálnímu zahájení vysílání nedošlo. Trvalo celé čtyři roky po skončení války, než se Olomouc zařadila mezi města s vlastním rozhlasovým vysíláním. Zahájení provozu korespondovalo se začátkem první pětiletky. Oficiální otevření studia se odehrálo až v neděli 9. ledna 1949, tedy v době první celostátní konference Československého rozhlasu.⁶⁵

⁶² Volné Slovo, 29.11.1947 „V únoru rozhlasové studio v Olomouci v provozu?“

⁶³ Práce, 23.6.1948 „Boj o hodiny rozhlasového vysílání“

⁶⁴ Čin, 26.6.1948 „Program olomouckého rozhlasového studia“

⁶⁵ Kanyza, J.: *Olomouc na uvítanou*, Náš Rozhlas, roč.XVI, č.3, 16.1.1949

5 Baťův rozhlas

V případě Baťova firemního rozhlasu, který byl soukromým médiem a tudíž nespadal přímo pod kontrolu státních úřadů, se v podmínkách meziválečného Československa setkáváme s tak ojedinělým fenoménem, že je zapotřebí věnovat mu speciální kapitolu. Bohužel o tomto médiu existuje v literatuře pouze málo informací.

Baťův podnikový rozhlas se např. dostal do parlamentní debaty v československém Senátu ze dne 30. března 1938, kdy si jej vzali na mušku komunističtí senátoři. Nejdříve však musíme uvést na pravou míru jednu nepřesnost. Na webu http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus_/hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938 je chybně uvedeno datum jednání na 30. listopadu 1932, přičemž z kontextu projevu komunistického senátora je zřejmé, že se muselo jednat o debatu ze dne 30. března 1938, která probíhala v ovzduší mezinárodního napětí vyvolaného německým anšlusem Rakouska.⁶⁶

Komunistický senátor Nedvěd obvinil firmu Baťa ze záměrného šíření poplašných zpráv, k čemuž využila právě svého podnikového rozhlasu. „Firma Baťa ve Zlíně má závodní rozhlas, kterým jest jí umožněno kdykoliv podle potřeby promluvit k svým 30 000 zaměstnancům.“⁶⁷ Podle komunistického senátora Nedvěda firma Baťa rozhlas používala nejen k informacím a pokynům pro své zaměstnance ve všech provozech, ale zneužívala jej i k politickým projevům, „... a to takového rázu, že to ohrožuje bezpečnost, klid a pořádek v republice.“⁶⁸ Již v roce 1938 bylo poněkud paradoxní poslouchat projev o politickém zneužívání média z úst komunistického poslance.

Dne 15. března 1938 dopoledne Baťův závodní rozhlas informoval zaměstnance ve všech provozech, že po obsazení Rakouska Německem hrozí Československu válečné

⁶⁶ K tzv. anšlusu došlo v sobotu 12. března 1938.

⁶⁷ *O Baťovi v Senátu I.*, dostupné online http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus_/hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938, citováno dne 9. 4. 2009

⁶⁸ *O Baťovi v Senátu I.*, dostupné online http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus_/hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938, citováno dne 9. 4. 2009

nebezpečí a že není vyloučena válka mezi Československem a Německem. Proto firma Baťa radila svým zaměstnancům, aby se pro případ války zajistili dostatečným množstvím potravin a základních životních potřeb na delší dobu. Dále firma nabádala své zaměstnance, aby své rodiny odstěhovali ze Zlína a doporučila jim, aby využili víkendové chaty v okolních lesích, kde bude bezpečno před leteckými útoky.

Komunisté Baťu obvinili, že vysláním těchto zpráv uměle vyvolal paniku, aby se na obavách svých zaměstnanců a dalších obyvatel Zlína a okolí obohatil.⁶⁹ Komunistický senátor proto navrhoval uplatnit proti Baťovi zákon na ochranu republiky, kde příslušný paragraf praví, že kdo veřejně sděluje nebo rozšiřuje nepravdivou zprávu a tím vážně znepokojí obyvatelstvo, může být potrestán za tento přestupek vězením od tří dnů do tří měsíců.

Senátor Nedvěd připomněl i několik československých zákonů o rozhlase. Podle nich každý radiopřijímač musí být řádně nahlášen a na vysílač musí být zvláštní povolení, přičemž toto povolení je udělováno jen spolehlivým a důvěryhodným osobám. „Zdali má firma Baťa povolení užívati závodního rozhlasu, nevím. Ale po tom, jak zneužila závodního rozhlasu v úterý 15. března, je nutno učiniti všechna opatření, aby jí to bylo znemožněno.“⁷⁰

Komunistický senátor patrně vůbec nebral v úvahu možnost, že firma Baťa mohla mít i dobré úmysly a pokusila se využít svého závodního rozhlasu k tomu, aby své zaměstnance upozornila na reálně hrozící nebezpečí a realizovala to, čemu se dnes říká ochrana obyvatelstva za mimořádných situací.

S Baťovým firemním rozhlasem je spjata jedna epizodní událost z předmnichovského Československa. Tehdejší ministr financí Karel Engliš vytvořil speciální fond na obranu republiky, kam např. plzeňská Škodovka jako dosavadní největší dárců věnovala asi 10 000 000 Kčs. Jan Antonín Baťa v té době kontaktoval ministra

⁶⁹ *O Baťovi v Senátu I.*, dostupné online http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus/_hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938, citováno dne 9. 4. 2009

⁷⁰ *O Baťovi v Senátu I.*, dostupné online http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus/_hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938, citováno dne 9. 4. 2009

a požádal je, aby mu v darovací listině rezervoval první řádek pod jménem Baťovy závody a zaměstnanci. Nato J. A. Baťa do závodního rozhlasu přednesl krátký projev, ve kterém své zaměstnance vyzval, aby podle svých možností věnovali částku na obranu státu. Slíbil, že firma ze svých zdrojů daruje tolik, kolik vyberou sami zaměstnanci. Firma Baťa a její zaměstnanci nakonec poskytli na obranu státu více než 30 000 000 Kčs.⁷¹

⁷¹ BAŤA, Jan Antonín. *Těžké časy. Román z průmyslového života*. Marek Belza, Krásná Lípa 2008.

ZÁVĚR

Sledovali jsme vývoj rozhlasového vysílání na Moravě v letech 1922 až 1948, tedy od jeho počátků až po komunistické uchopení moci v Československu. Jeho hlavním protagonistou po celé zkoumané období byla bezesporu brněnská stanice Radiojournalu. Oficiálně sice představovala pouhou pobočku pražského centra československého rozhlasu, přesto jsme viděli, že byla pobočkou specifickou a osobitou, která dokázala nalézat nové cesty rozhlasové činnosti a v mnohém inspirovat např. další z moravských stanic, a to stanici v Moravské Ostravě. Největší rozkvět rozhlasového vysílání ve sledovaném období zažila brněnská a potažmo i ostravská stanice před rokem 1939. Specifickým fenoménem rozhlasového vysílání na Moravě pak byl závodní rozhlas firmy Baťa. K početnímu rozšíření moravských rozhlasových stanic došlo až po zestátnění rozhlasu a politickém převratu v roce 1948.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAŤA, Jan Antonín: *Těžké časy. Román z průmyslového života*. Marek Belza, Krásná Lípa 2008. ISBN 978-80-87-116-04-3.

BĚHAL, Rostislav: *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*, Český rozhlas Praha, Ministerstvo kultury ČR, Nadace Český literární fond, Praha 1992.

BĚHAL, Rostislav: *Vývoj české rozhlasové reportáže*. Československý rozhlas, Praha 1962.

ČÁBELOVÁ, Lenka: *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Karolinum, Praha 2003, ISBN 80-246-0624-0.

Čin, 26.6.1948 „Program olomouckého rozhlasového studia“

DISMAN, Miloslav: *Hovoří Praha. Vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*, Svoboda, Praha 1985.

HNILIČKA, Přemysl.: *Z historie dramatického vysílání v Československém rozhlase Brno*. 16. 7. 2008, dostupné online <http://mluveny.panacek.com/historie-rozhlasu/11623-z-historie-dramatickeho-vysilani-v-ceskoslovenskem-rozhlase-brno.html>, citováno dne 9. 4. 2009.

JEŠUTOVÁ, Eva a kol.: *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*, Český rozhlas, Praha 2003, ISBN 80-86762-00-9.

JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1966.

KANYZA, J.: *Olomouc na uvítanou*, Náš Rozhlas, roč.XVI, č.3, 16.1.1949

KRUPÍČKA, Miroslav: *Český rozhlas v datech*. Dostupné online <http://www.radio.cz/cz/clanek/49647>, citováno dne 9. 4. 2009.

PACOVSKÝ, Jaroslav: *Na vlnách rozhlasu (1923 – 1993)*, Český rozhlas, Praha 1993, ISBN 30.

KONÍČEK, Karel a kol.: *Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu*. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966.

Letáková knižnice Cíl, *O regionální rozhlas Olomouc*. Vydává svaz národ. osvobození, jednota v Olomouci v roce 1935, str.: 3

PIXA, Jan: *Na přeskáčku*, Aliva – LEEB, Praha 2004, ISBN 80-900600-0-5.

POKORNÝ, Milan: *Báječní muži s mikrofonem*. Radioservis, Praha 2008. ISBN 978-80-86212-70-8.

Práce, 23. 6. 1948 „Boj o hodiny rozhlasového vysílání“

RIŠKO, Ján a kol.: *Padesát let Československého rozhlasu. Dvacet pět let socialistického rozhlasu*, Československý rozhlas, Praha 1973.

O Batovi v Senátu I., dostupné online http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-_batismus_/hadani-o-batovi-v-senatu-dne-30_-brezna-1938, citováno dne 9. 4. 2009.

Stráž lidu, 24. 8. 1947 „Rozhlasové studio v Olomouci do listopadu bude“

Stráž lidu, 4. 10. 1947 „Rozhlasové studio v Olomouci se dokončuje“

ŠADOVÁ, Eva, Bednařík Petr, Kopplová Barbara, Kryšpínová Jitka, Moravec Václav, Čábelová, Lenka: *Dějiny českých medií v datech*. Karolínium, Praha 2003, ISBN 80-246-0632-1.

FIŠAROVÁ, Eva: *Hudba v Olomouci a na střední Moravě I*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2007, ISBN 978-80-244-1763-9

Volné slovo, 29. 11. 1947 „V únoru rozhlasové studio v Olomouci v provozu?“

Ostatní prameny:

Archiv ČRo

Archiv ČRo Brno

Archiv ČRo Olomouc